

JESSE SHERA'NIN SOSYAL EPİSTEMOLOJİ ANLAYIŞI

Gökhan USTA*

Özet

Bu çalışmanın amacı Jesse Shera'nın Sosyal Epistemoloji anlayışını açıklamak ve bu disiplinin Kütüphane ve Enformasyon Bilimi ile ilişkisini incelemektir. Bu çalışmada, Jesse Shera'nın Sosyal Epistemoloji kavramını hangi amaçla geliştirdiği ve bu kavramı nasıl tanımladığı ortaya konulmaktadır. Shera'nın Sosyal Epistemoloji anlayışına getirilen eleştiriler ve Sosyal Epistemoloji'nin günümüzde hangi bağlam altında incelendiği ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında, Sosyal Epistemoloji'nin, Kütüphane ve Enformasyon Bilimi'nin ihtiyaç duyduğu kuramsal altyapıyı sağlayıp sağlamadığı sorgulanmaktadır. Bu konuda çeşitli görüşleri olan bilim insanlarının tespitleri ve fikirleri tartışılmaktadır. Sonuç kısmında da Kütüphane ve Enformasyon Bilimi'nin kuramsal altyapısının geliştirilmesi için çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jesse Shera, Sosyal Epistemoloji, Kütüphane ve Enformasyon Bilimi, kuramsal yaklaşımlar.

JESSE SHERA'S UNDERSTANDING OF SOCIAL EPISTEMOLOGY

Abstract

The aim of this study is to examine Jesse Shera's understanding of Social Epistemology and its relation with Library and Information Science. This study examines Jesse Shera's purpose of originating concept of Social Epistemology and how he defines the Social Epistemology. The reviews on Shera's understanding of Social Epistemology and the context that Social Epistemology is studied today will be examined. Within the scope of the study, it is questioned whether Social Epistemology has provided the theoretical background needed by Library and Information Science. Scientists' various findings and opinions on this issue are discussed. In the conclusion part, various suggestions are presented for the development of the theoretical infrastructure of Library and Information Science.

Keywords: Jesse Shera, Social Epistemology, Library and Information Science, theoretical approaches.

1. GİRİŞ

Bilginin toplumsal boyutlarını inceleyen bir alan olan Sosyal Epistemoloji (SE), günümüzde tanınmış filozofların inceleme alanına girmiş olsa da, ilk olarak bilimsel literatüre kütüphane ve enformasyon bilimcileri Jesse Shera ve Margaret Egan tarafından kazandırılmıştır. Pressley'e göre (2006, p. 3) bu pek alışılmadık bir olaydır çünkü genellikle kavramlar felsefe içerisinde doğar ve daha sonra bağımsız disiplinler haline gelebilecek kadar geniş araştırma temalarına sahip olduklarında felsefeden ayrılırlar. Bu alışılmadık durum aynı zamanda SE'nin yaşamış olduğu tarihsel süreci de etkilemiştir. Bu çalışma Jesse Shera'nın Sosyal Epistemoloji kavramını hangi amaçla geliştirdiğini, bu kavramı nasıl tanımladığını ve Kütüphane ve Enformasyon Bilimi (KEB) ile ilişkisini açıklamak amaçındadır. Bununla birlikte Shera'nın SE anlayışına getirilen eleştiriler ve SE'nin günümüzde hangi bağlam altında incelendiği ele alınacaktır. Bu çalışmada belgesel analiz yönteminden yararlanılmıştır ve çalışma sonucunda edinilen bilgiler üzerinden KEB'in hangi kuramsal temellere dayanması gerektiği tartışılacaktır.

* İstanbul Üniversitesi Doktora Öğrencisi, gokhannusta@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9206-8149

2. İLK KULLANILIŞI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Sosyal Epistemoloji kavramı ilk olarak Jesse Shera ve Margaret Egan'ın Nisan 1952 tarihinde, *Library Quarterly* adlı dergide kaleme aldıkları "Foundations of a Theory of Bibliography" (Bibliyografya Kuramının Temelleri) adlı makalede kullanılmıştır. Bu makalenin üzerinde durduğu temel sorun, o dönemdeki bibliyografyaların, diğer ilgili bilim dalları ile bağlantı kurmadan, küçük bağımsız gruplar tarafından hazırlanması ve ulusal seviyede sistematik bir şekilde koordine edilmemiş olmasıydı (Margaret & Shera, 1952, p. 125). Shera ve Egan'a göre bu sorunun çözümü hazırlanacak yeni bir kuramda olacaktır:

Atılacak sonraki adımlar, kayıtlı belgelere dayalı sistematik bir iletişim kuramının hazırlanması üzerinde yoğunlaşmalıdır. Böylelikle sadece bilimsel araştırmalardaki sorunların incelenmesi ile kalınmayıp, bibliyografik hizmetlerin sistematik olarak planlanması için akılcı bir rehber geliştirilmiş olunabilir. Böylece bilimsel dünyanın tüm kesimlerinde iletişim akışını kolaylaştıracak bir bibliyografik örgütlenme geliştirilmiş olacak ve bu tüm sosyal yapıya nüfuz edecektir (Margaret & Shera, 1952, p. 134).

Shera ve Egan, fikri ürünlerin üretimi, dağıtımı ve kullanımıyla ilgili çalışmalarda kuramsal bir çerçeve olarak SE'yi önermektedir (Margaret & Shera, 1952, pp. 133-134). Bu önerme aslında Shera ve Egan'ın öngörmüş olduğu bir kuramsal eksiklikten kaynaklanmaktaydı. Shera ve Egan'a göre, amaca yönelik ve duygulara dayalı davranışları sosyologlar toplumsal düzeyde incelemekte, psikologlar bireysel düzeyde incelemekte, geleneksel epistemologlar da bilişsel davranışları bireysel düzeyde incelemektedir; fakat hiçbir alanda bilim insanları bilişsel davranışları sosyal düzeyde incelemeye çalışmamışlardır (Margaret & Shera, 1952, p. 132). Bu eksiklik "Sosyal Epistemoloji" adındaki yeni disipline duyulan ihtiyaca kanıt olarak gösterilmiştir. Shera ve Egan, bu disiplini "fiziksel, psikolojik ve entelektüel olmak üzere toplumun, bütün çevresiyle bir anlayış ilişkisi kurma arayışı süreçlerinin incelenmesi" olarak tanımlamıştır (Margaret & Shera, 1952, p. 132).

Furner'a göre SE kavramının ilk kez kullanıldığı bu makaleden çıkarılacak sonuçlar şunlardır:

1. Kütüphane hizmetleri toplumun enformasyon edinme süreci ile ilgilidir ve bu sürece katkıda bulunma düzeyleri, bibliyografik hizmetlerin değerlendirmesinde önemli bir kıstas olarak belirlenir.
2. Enformasyon arama davranışı, bibliyometri ve bilgi organizasyonunun incelenmesi için kuramsal bir çerçeve çizmiş ve bu çerçevenin daha sonra Kütüphane ve Enformasyon Bilimi için kuramsal bir temel olarak ele alınmasına zemin hazırlanmıştır.
3. 1952 tarihinde yayınlanan bu makale ile ilk kez kütüphaneciler tarafından kullanılan "Sosyal Epistemoloji" kavramı, Goldman ve Fuller gibi filozofların merceğine ancak otuz beş yıl sonra girebilmiştir (Furner, 2004, pp. 794-795).

Enformasyonun ulusal ve uluslararası düzeyde örgütlenmesi ve kontrolü Shera'nın temel prensipleri arasındaydı. Fakat bu örgütlenme ve kontrol sisteminin geliştirilmesi için günümüzde olduğu kadar yeterli teknolojik imkânlar bulunmamaktaydı. Nitekim Egan ve Shera'nın Sosyal Epistemoloji kavramını tartıştıkları tarihte kütüphanelerde çevrimiçi (online) kataloglar yerine henüz kart katalogların kullanıldığı bilinmektedir (Pressley, 2006, p. 12).

Bilimsel kuramlar sorunların tespiti ve çözümü için vardır. Shera o dönemde enformasyon kaynaklarının bibliyografik kontrolündeki sorunları, gelecekte KEB için temel oluşturacak bir kuramsal çerçeve kapsamında ele almıştır. Ve KEB'in ihtiyaç duyduğu kuramsal temel için Sosyal Epistemoloji kavramını geliştirmiş ve bir disiplin olarak SE'nin bu ihtiyaca cevap vereceğini düşünmüştür.

Jesse Shera sonraki makalelerinde ve kitaplarında da SE kavramını incelemeye devam etmiştir. *Foundations of Education for Librarianship (Kütüphanecilik Eğitiminin Temelleri)* adlı kitabında Shera, SE kavramını kapsamlı bir şekilde ele almış ve bu konuda çeşitli tanımlamalar geliştirmiştir:

Kütüphanecilik epistemolojik temellere dayanmaktadır. Epistemoloji, nasıl bildiğimizle ilgilenen teorilere dayalı felsefenin bir koludur. Yeni bir disiplin olarak, Sosyal Epistemoloji, toplumdaki entelektüel sürecin doğasıyla ilgili karmaşık problemin araştırılması için bir çerçeve sağlamalıdır. Sosyal Epistemoloji, toplumsal yapı içerisinde iletilen düşüncenin aktarımına, akışına, uyumuna ve tüketimine odaklanmalıdır. Sosyal Epistemoloji'den, bilgi ve sosyal eylemler arasındaki etkileşim ile ilgili yeni bir sentez ve uzmanlık alanı ortaya çıkmalıdır. Sosyal Epistemoloji kendi kuramsal bilgi külliyatına sahip olmalıdır. Sosyal Epistemoloji; sosyoloji, antropoloji, dilbilimi, ekonomi, psikoloji, matematik ve enformasyon teorisine bağlı olmak üzere, disiplinler arası olmalıdır. Sosyal Epistemoloji'nin pratik sonuçlara sahip olması beklenebilir ve en pratik uygulamalarından biri de kütüphanecilikte olacaktır (J.H. Shera, 1972, pp. 110-113).

Yukarıdaki metni dikkatli bir şekilde okuduğumuzda Shera, SE'nin ne olduğundan çok ne olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu durum aslında SE'nin araştırma sorunlarının belirlenip ortaya konulması ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Fakat bunu gerçekleştirmeden önce epistemolojinin ne olduğunu açıklamak gerekir. Epistemoloji (bilgi felsefesi), bilginin doğası, kaynakları ve sınırları ile ilgili temel sorulara yanıt arar. Epistemoloji, neyi bilebileceğimizi, bilginin nesnenin bilgisi ile sınırlı olup olmadığını, nesnelere oldukları gibi mi yoksa bize gördükleri gibi mi bildiğimizi, bilginin kaynağının deney mi yoksa duyularımız mı olduğunu ve doğruluğun ne olduğunu araştırır (Özlem, 1995'ten akt.Özgür, 2000, p. 390). Shera kütüphaneciliği tanımlarken SE'nin yanında, epistemolojiyi de işin içine dâhil etmektedir:

Kütüphanecilik nedir? Temelde kaynak olarak iki disiplinden türer. Kütüphaneciliğin kökü bilginin yönetilmesi bakımından -bilginin bilgisi olan- epistemolojide ve özellikle bilginin toplumda yayılarak toplulukların davranışlarını etkilemesi bakımından ise Sosyal Epistemoloji'de yatmaktadır (Jesse H. Shera, 1961, p. 169).

Shera yukarıda bilginin yönetilmesi bakımından kütüphaneciliğin kökeninde epistemolojinin yattığından söz etmektedir. Oysa gerçekten burada yönetilen şey bilgi (knowledge) mi, yoksa enformasyon (information) mudur? Shera, SE'yi müstakil yeni bir disiplin olarak mı görmekteydi, yoksa KEB için kuramsal dayanak oluşturacak yardımcı bir disiplin olarak mı görmekteydi? SE, KEB için kuramsal bir dayanak oluşturabildi mi? Bütün bu sorulara yanıt bulmak için KEB ve SE ilişkisini incelemenin faydalı olacağı kanısındayım.

4. KÜTÜPHANE VE ENFORMASYON BİLİMİ İLE SOSYAL EPİSTEMOLOJİ İLİŞKİSİ

Shera, kütüphanecilerin eğitimi için birçok eser üretmiş bir bilim insanı olarak KEB'in kuramsal gelişimine çok önem vermiştir. Shera'nın Sosyal Epistemoloji ve KEB ilişkisini açıklamaya çalıştığı yazılarında özne

genellikle “kütüphaneci” olmuştur. Bu durumun örneğini aşağıdaki yazısında görebiliriz:

Kütüphanecilik alanındaki uzmanlık işin sadece uygulamasında olmamalıdır, kütüphaneci yönettiği bilginin toplumdaki rolünü de değerlendirmelidir ve buna göre kütüphaneci mesleğinin kuramsal temelleri bağlamında, sonunda aşağıdaki sorunlara çözüm önerisinde bulunmalıdır:

- a) Biliş sorunu – insan nasıl bilir.
- b) Sosyal biliş sorunu – toplumun bilme yöntemleri ve kişisel bilginin toplumsal bilgi haline geldiği sosyo-psikolojik sistemin doğası.
- c) Farklı kültürler ve zaman içerisinde gelişen bilgi felsefesi ve tarihi problemi.
- d) İletişim faaliyetinin gerçekleri ve epistemolojik araştırmaların bulguları ile olan uyumları kapsamında var olan bibliyografik mekanizma ve sistemlerin problemi(Jesse H Shera, 1968, pp. 9-10).

Shera, toplumun kayıtlı belgelerinin bireyler tarafından kullanılmasının, insan bilgisinin tüm dallarının katkıda bulunabileceği bilimsel temelli bir çalışma olarak nitelemektedir. Burada KEB kayıtlı bilgilerin bireyler tarafından kullanılması aşamasında devreye girmektedir. Shera, KEB ve SE arasındaki ilişkiyi sosyal biliş üzerinde kurmaya çalışmıştır:

Gerçekte sosyal bilişin incelenmesi olan Sosyal Epistemoloji'nin incelenmesi, kütüphanecilik biliminin temelidir. Sosyal Epistemoloji her zaman toplumu oluşturan unsurların biliş ve iletişim süreçleri üzerine odaklanmalıdır. Toplumun kendisi ve dünyası hakkında bildiği konuları barındıran bilgi kaynaklarını verimli ve etkili bir şekilde yönetmek kütüphanecinin sorumluluğudur. Böylelikle kütüphaneci, toplumsal sorumluluklarını ancak toplumun bilişsel süreçlerini anladığında ve bu anlayışı hizmete dönüştürebildiğinde maksimum fayda ile yerine getirebilir(Jesse H Shera, 1968, pp. 24-25).

Shera, Sosyal Epistemoloji'nin KEB ile ilişkisini açıkladığı yukarıdaki yazılarında, bu ilişkiyi kapsamlı ve tutarlı ilkeler üzerinden tatmin edici bir şekilde ortaya koyabilmiş midir? Zandonade'ye göre, Shera, KEB'in sorunlarını bilimsel bir kılıf içerisinde çözmek için Sosyal Epistemoloji kavramını kullanmış, pragmatik bir yöntem ile doğrudan Sosyal Epistemoloji üzerinde durmaktan ziyade, Sosyal Epistemoloji'yi daha geniş bir temayı açıklarken ek bir bilgi olarak sunmuştur(Zandonade, 2004, p. 823). Sosyal Epistemoloji'yi felsefi anlamda ele alan ilk iki filozoftan biri olan Goldman, bu konuda Shera'nın özellikle Sosyal Epistemoloji ve kütüphanecilik arasındaki yakınlığa ilgi duyduğunu fakat felsefi veya sosyal bilimsel temelde kesin ve tanımlayıcı hatlar üzerinde sosyal bir epistemoloji anlayışı oluşturmadığını düşünmektedir(A. I. Goldman, 2001).

Shera, lisans ve yüksek lisansını İngiliz dili ve edebiyatı üzerinde olup, dilin iletişim ve bilginin aktarımı üzerindeki önemini çok iyi bilen bir insandır. Doktora aşamasında, Kütüphane Bilimi'ne yönelen Shera, bu alanın kuramsal temellerinde eksiklikler olduğunu farkındadır ve nitekim kariyerinin büyük bir bölümünde KEB'in kuramsal temelleri üzerinde yoğunlaşmış ve bu konuda eserler üretmiştir. KEB ile SE arasındaki ilişkiyi en çok kütüphanelerin sahip olduğu bilgi kaynaklarının toplumsal iletişim üzerindeki rolü üzerinden kurmaya çalışmıştır. Ona göre dil yapısı itibariyle sosyaldır ve bilginin iletilebilir formdaki sembolik halidir. Peki burada

KEB'in ilgilendiği ve toplumsal olarak iletilen şey bilgi midir, yoksa enformasyon mudur? Bu soruya yanıt vermek için öncelikle kısaca bilgi ve enformasyon terimlerinden ne anlaşıldığının açıklanması gerekmektedir. Türkçe literatürde bu açıklamalar büyük ölçüde veri-enformasyon-bilgi piramidi üzerinden yapılmıştır (Dilek-Kayaoğlu, 2017, p. 159).

Bu çalışmada information için enformasyon ve knowledge için bilgi terimi kullanılacaktır. Enformasyonun deney, tecrübe, yorum, analiz ve bağlam ile zenginleştirilmiş hali bilgisidir. Bu nedenle KEB yönettiği kaynaklar bakımından enformasyon ile ilgilenir. Budd, Shera'nın bilgi ve enformasyon kavramları arasındaki ayrıma dikkat etmeye çalıştığını, fakat bilginin algılanma noktasında nesnel olduğunu düşündüğünü ve onun bu bakış açısının bilgi ve enformasyon kavramları arasındaki ayrıma ters düştüğünü söylemektedir (Budd, 2002, pp. 430-431). Budd'a göre her ne kadar Shera, "kütüphanecilik bilgi yönetimidir" demiş olsa bile, Shera'nın buradaki "bilgi yönetimi" ifadesinden kastının, kütüphanedeki enformasyon içeriğine dair toplumsal anlamda efektif bir anlayış geliştirmek olduğu söylenebilir (Budd, 2002, p. 437). Bu bilgilerden Shera, KEB'in kuramsal temeli olarak görerek önem atfettiği SE'nin bilgi üzerinde yoğunlaşıyor olmasının da etkisiyle, bilgi ve enformasyon arasındaki ayrımı kesin hatlar üzerinde yaptığı ve sonraki yazılarında da bu ayrıma tamamen riayet ettiği söylenemez. Nitekim Shera yazılarında bilgi ve enformasyon kavramlarını aynı cümle içerisinde sanki aynı anlama karşılık gelen kavramlarmış gibi kullanmıştır. Bu duruma örnek olarak:

Kütüphaneciler enformasyon yönetiminin kalbi haline gelmişlerdir, onlardan uzaklaşmanın bir gerekçesi ancak bilgiye erişimde yeni teknolojilerin benimsenmesi ile mümkün olabilir (Shera, 1983'den akt. Wright, 1985, p. 142).

Bu cümlede Shera, kütüphanecilerin enformasyonu yönettiğini fakat erişilen şeyin ise bilgi olduğunu ifade etmektedir. Hâlbuki kütüphaneciler enformasyonu yönetiyorlarsa, kullanıcılara sağladıkları şey de enformasyon değil midir? Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi Shera kimi zaman, yazılarında enformasyon ve bilgi kavramlarını aynı anlamda kullanmış ve neticede bu konuda genel bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizliğin, Goldman ve Zandonade'nin yukarıda tarif ettiği KEB ve SE arasındaki ilişkinin aksaklığına dair fikirlerinin asli gerekçesini oluşturduğunu düşünmekteyim. Bu noktada Shera'nın SE anlayışına getirilen eleştirileri incelemek gerekmektedir.

5. SHERA'NIN SOSYAL EPİSTEMOLOJİ ANLAYIŞINA GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Shera'nın SE anlayışına en kapsamlı eleştiriyi John M. Budd getirmiştir. "Jesse Shera bilgi sosyoloğu mudur?" adlı makalesinde Budd, yıllar boyunca her fırsatta Shera'nın SE kavramını yeniden gözden geçirdiğini, zamanla tanımlamalarını genişlettiğini fakat SE'nin KEB için tam olarak ne anlama geldiğini tutarlı, açık ve kesin bir şekilde ifade edemediğini öne sürmektedir (Budd, 2002, p. 425). Budd, makalesinde Shera'nın SE olarak ortaya attığı kavramdan kastettiği şeyin aslında bilgi sosyolojisi olduğu görüşünü savunmaktadır. Shera, SE'nin toplumun bilgi üzerindeki etkisi ile değil, bilginin toplum üzerindeki etkisi ile ilgilendiğini ifade etmektedir ancak Budd'a göre toplum ve bilgi etkileşim halindedir ve insanların toplumsal ve interaktif araçlarla şeyleri (eşyayı) öğrenme yöntemleri, bilginin daha fazla bilmeyi amaçlayan toplumsal süreçleri de etkileyeceğini gösterir (Budd,

2002, pp. 432-433).

Budd'a göre Shera'nın programını bilgi sosyolojisine yerleştirmenin en ilgi uyandıran nedeni, sosyal iletişim ve onun SE versiyonundaki rolü ile ilgili kendi argümanıdır. Shera, bu konudaki ilk yazılarında, iletişimin “insanın sosyal hedeflerine ulaşılmasında etkili olduğunu” ve iletişim süreci ile ilgili çeşitli kurumların bir amaç değil, bir araç olduğunu öne sürmüştür. Budd'a göre eğer iletişim, insanın hedefleri için bir araç ise ve bilgi amaçlar için kullanılan bir araç ise, Shera aslında bilginin toplum üzerindeki ve toplumun bilgi üzerindeki etkisini incelemektedir (Budd, 2002, p. 433).

Enformasyon Felsefesi (Philosophy of Information)'nin kurucusu Luciano Floridi'ye göre SE ile KEB arasında doğal bir ilişki olsa da SE, KEB için kuramsal ya da felsefi bir temel sunamaz. SE ile KEB'in birbirinden farklı disiplinler olduğunu ve KEB'in Enformasyon Felsefesi'nin uygulamaya dayalı şekli olduğunu ileri sürer. Bu tespitleri için verdiği örnekte, SE ile KEB'i kız kardeşler, EF'yi ise ebeveyn olarak değerlendirmektedir. Floridi'ye göre KEB'in, EF'nin uygulamaya dayalı şekli olarak gelişimi aynı zamanda EF'deki temel kuramsal araştırmanın büyümesine de katkı sunacaktır (Floridi, 2002, pp. 37-38).

Floridi, Shera'nın SE'yi hem KEB'in temeli olarak hem de SE'yi doğrudan KEB olarak tanımlamakta olduğunu ve bu bakış açısının çözülemeyen ciddi bir problem teşkil ettiğini söylemektedir. Floridi'ye göre nihai amacı gerçeğin keşfi ve irdelenmesi olan SE'nin tek araştırma nesnesi bilgidir; enformasyon ise SE'nin araştırma konularının dışında kalmış olan anlamlı veridir (Floridi, 2002, pp. 40-41). Floridi'ye göre SE ve KEB mutlu bir birliktelik kuramaz çünkü KEB'in nesnesi bilgi değil enformasyondur. Floridi, KEB ile EF arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar:

Uygulamalı Enformasyon Felsefesi olarak Kütüphane ve Enformasyon Bilimi; enformasyon kaynaklarının ve bunların uygulanma, yönetilme ve düzenlenme prosedürleri, teknikleri ve araçlarıyla ilgili bir disiplindir. KEB, uygulamaya dayalı belirli problemleri çözmek ve özel somut olgularla başa çıkmak için EF'nin temel ilkelerini ve genel tekniklerini uygular. KEB uygulamaya dayalı hizmet odaklı amaçlar için (örneğin koruma, değerlendirme, eğitim, araştırma, iletişim ve işbirliği) ampirik araştırmalar yapar, böylece EF üzerindeki temel araştırmanın gelişimine katkıda bulunur (Floridi, 2002, p. 46).

Enformasyon Felsefesi, KEB için felsefi ve kuramsal bir temel sağlama noktasında üzerinde daha derinlemesine araştırma yapılması gereken yeni bir alandır. KEB'in araştırma nesnesi enformasyon ise, EF, KEB'in yıllardır aradığı felsefi ve kuramsal altyapıyı sunabilir. Bunun için Enformasyon Filozofları ve Enformasyon Bilimcileri müşterek çalışmalar yapmalıdır.

6. SHERA'DAN SONRAKİ SOSYAL EPİSTEMOLOJİ

Jese Shera 1982 tarihinde vefat etmiştir. Shera'dan sonra SE'nin yaşadığı süreçle ilgili kısaca bilgi vermenin faydalı olacağını düşünmekteyim. Shera'nın vefat tarihinden beş yıl sonra, SE ilk kez filozofların inceleme alanına girmiştir. 1987 tarihinde Frederick F. Schmitt'in editörlüğünde “Synthese, An International Journal for Epistemology, Methodology and Philosophy of Science” (Sentez, Uluslararası Epistemoloji, Metodoloji ve Bilim

Felsefesi Dergisi) adlı dergi “Sosyal Epistemoloji” (cilt 73, sayı 1) adında özel bir sayı yayınlamıştır. Bu özel sayıda yayınlanan ve muhtelif filozoflar tarafından kaleme alınan yedi adet makalede, SE’nin kapsamının ne olduğu ve SE kavramından neyin anlaşılması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yazarlar arasında Steve Fuller, SE’yi makalesinin başlığında kullanmış ve yeni bir felsefi alan olarak gördüğü bu konuyu, bilgi sosyolojisi ve epistemolojiyi kaynaştırarak tasarlamıştır (Zandonade, 2004, p. 824). Fuller, sadece bununla yetinmeyip, bu konuyla ilgili birçok kitap kaleme almış ve 1987 üç aylık “Social Epistemology: A Journal of Knowledge, Culture, and Policy” (Sosyal Epistemoloji: Bilgi, Kültür ve Politika Dergisi) adlı dergiyi yayınlamaya başlamıştır. Furner’den sonra SE’yi felsefi temelde ele alan en önemli ikinci filozof ise Alvin Goldman’dır. Goldman, SE ile ilgili çeşitli makaleler yazmış ve 1999 tarihinde yayınlanan “Knowledge in a Social World” (Sosyal Dünyada Bilgi) isimli kitabında SE kavramını kapsamlı olarak ele almıştır (Alvin I. Goldman, 1999).

Felsefenin bir dalı olan epistemoloji ile doğrudan ilgili olan SE’nin ortaya çıkış tarihinden (1952) tam otuz beş yıl sonra (1987) filozofların inceleme alanına girmiş olması ilginçtir ve bu gecikmenin nedeni açıklanmalıdır. Zandonade’ye göre bu durumun nedenleri şunlardır:

- a) Shera, genel olarak bir kütüphaneci ve eğitimciydi, bu yüzden hitap ettiği kısıtlı bir kitle olan kütüphane ve enformasyon bilimcileri ve profesyonelleri oldu.
- b) Shera’nın SE kavramını herhangi bir kitap ve makalesinin başlığında kullanmamış olması, bu kavramın görülmesini geciktirmiştir.
- c) Shera’nın SE projesini paylaşmak için yazılar yazdığı çoğu dergi KEB alanı dergileri idi, bu nedenle bu dar bilimsel kitle dışındakiler tarafından genellikle bu yazılar okunmamaktaydı (Zandonade, 2004, p. 823).

Sosyal Epistemoloji günümüzde halen felsefeye yeni ilave edilmiş olup, problemleri ve teorileri filizlenmekte olan bir alan olarak kabul edilir (Schmitt & Scholz, 2010, p. 1). SE günümüzde KEB alanının uygulamaya dönük sorunlarının incelenmesinde halen bir çerçeve sunmaktadır fakat SE ile ilgili daha derinlemesine araştırmalar daha çok felsefe alanında yapılmaktadır. SE birçok disiplin ile ilişkili olan çok geniş bir araştırma konusuna sahiptir. Kendi bilimsel ve felsefi sorularına cevap ararken, bilginin toplum ile olan ilişkisini inceleyen her bilim insanı ve filozofun yolu, Sosyal Epistemoloji ile kesişecektir.

Epistemoloji insanın bilgi ile olan ilişkisini, bilginin doğasını ve insanların neyin doğru olduğunu nasıl belirleyebileceğini incelemektedir. Epistemoloji söz konusu olduğunda bu inceleme süreçlerini gerçekleştiren kişi başkalarına danışmaksızın bu sorumluluğu tek başına üstlenen bir bireydir. Bunun aksine, sosyal epistemoloji ilk etapta insanların hakikati (neyin hakikati söz konusu olursa olsun) başkalarının yardımıyla veya onlara rağmen en iyi nasıl bulabileceği ile ilgilenen bir girişimdir. Bu disiplin, gruplar veya kolektif failler tarafından hakikatin elde edilmesiyle de ilgilidir (A. I. Goldman, 2019).

7. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bibliyografyaların ulusal ve uluslararası boyutta, birbirinden farklı bilim dallarının koordinasyonu içerisinde hazırlanması, araştırmacıların ilgi duydukları farklı disiplinlerin literatürüne yabancı kalmaması amacıyla Jesse Shera ve Margaret Egan, 1952 tarihinde bir makale yazmışlardır. Bu makalede bibliyografik kontrol ile ilgili sorunların çözülmesinde kuramsal bir eksiklik tespit etmişler ve bu eksikliğin çözümü için toplumsal bilgi iletişiminin sağlanması amacıyla SE kavramını tasarlamışlardır². Shera daha sonra SE'nin kapsamını genişletmiş ve SE'nin KEB'in çok uzun zamandan beri aradığı entelektüel altyapıyı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Kütüphanecilerin pratikte uyguladıkları mesleklerinin kuramsal boyutlarına da önem vermeleri gerektiğini ve bunun için bilginin toplum üzerindeki etkisi hakkında incelemeler yapmaları gerektiğini yazmıştır.

Shera'nın SE anlayışının KEB ile dolaylı olarak bir ilişkisi bulunmaktadır ancak SE, KEB için kuramsal bir altyapı sunmak için doğru tercih değildir. Bunun nedenini çeşitli bilim insanları aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

- Zandonade'ye göre, Shera, KEB'in sorunlarını bilimsel bir kılıf içerisinde çözmek için Sosyal Epistemoloji kavramını kullanmış, pragmatik bir yöntem ile doğrudan Sosyal Epistemoloji üzerinde durmaktan ziyade, Sosyal Epistemoloji'yi daha geniş bir temayı açıklarken ek bir bilgi olarak sunmuştur.
- Goldman, Shera'nın özellikle Sosyal Epistemoloji ve Kütüphanecilik arasındaki yakınlığa ilgi duyduğunu fakat felsefi veya sosyal bilimsel temelde kesin ve tanımlayıcı hatlar üzerinde sosyal bir epistemoloji anlayışı oluşturamadığını ifade etmiştir.
- Budd, Shera'nın SE kavramının tanımlamalarını zamanla genişlettiğini fakat SE'nin KEB için tam olarak ne anlama geldiğini tutarlı, açık ve kesin bir şekilde ifade edemediğini öne sürmüştü ve Shera'nın bilgiye nesnel olarak yaklaşmasının çeşitli tutarsızlıklara sebebiyet verdiğini öne sürmüştür.

Floridi, Shera'nın SE'yi hem KEB'in temeli olarak hem de SE'yi doğrudan KEB olarak tanımlamakta olduğunu ve bu bakış açısının çözilemeyen ciddi bir problem teşkil ettiğini ifade etmiştir. Nihai amacı gerçeğin keşfi ve irdelenmesi olan SE'nin tek araştırma nesnesi bilgidir; enformasyon ise SE'nin araştırma konularının dışında kalan anlamlı veridir görüşünü savunan Floridi, bu nedenle SE ve KEB'in mutlu bir birliktelik kuramayacağını çünkü KEB'in araştırma nesnesinin bilgi değil enformasyon olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı gibi Shera, SE için tutarlı, açık ve bilimsel bir tanımlama geliştirememiştir. SE ile KEB arasında muhakkak bir ilişki bulunmaktadır. Fakat kütüphane bilimcilerinin asli görevinin, bilginin toplum ile ilişkisini incelemekten ziyade enformasyonun toplum ile ilişkisini incelemek olduğunu düşünmekteyim. Ancak bu şekilde enformasyon patlaması, enformasyon toplumu, enformasyon sistemleri ve enformasyona erişim ve benzeri konuların daha doğru ve kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesine inanmaktayım. Nitekim kütüphanecilerin sunduğu enformasyon kaynaklarını kullanan araştırmacıların, bunlardan nasıl bilgiler çıkardığını takip ve tahmin etmek zaman kaybından başka bir şey olmayacaktır. Enformasyonun toplum ile ilişkisini incelemeye önce Enformasyon Felsefesi temelinde başlamak doğru bir adım

olacaktır.

Shera'nın vefatından beş yıl sonra SE, felsefenin inceleme alanına girmiştir. Fuller ve Goldman SE'yi felsefi temelde inceleyen ilk filozoflar olmuşlardır. Bununla birlikte günümüzde nadirde olsa kütüphane bilimcileri sosyal medya ve internetteki enformasyon kirliliğine sosyal epistemolojik bir bakış açısı ile yaklaşmaktadırlar. Dilek-Kayaoğlu'na göre Entelektüel olarak tutarlı, toplumsal yararı gözetilen ve tarihsel mirasına sahip çıkan bir alan olarak Kütüphane ve Enformasyon Bilimi sadece enformasyon yönetimi ile sınırlandırılmamalı, hem enformasyonla hem de okuma, öğrenme, araştırma –entelektüel özgürlük, düşünce çeşitliliği ve enformasyona erişimde toplumsal eşitsizlikle mücadele- ile ilişkilendirilmelidir (Dilek-Kayaoğlu, 2017, p. 168). Enformasyon ile toplum arasındaki ilişkinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve enformasyon sosyolojisi ile ilgili daha çok araştırma yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak enformasyonun felsefi ve sosyolojik boyutlarının, bizlere KEB'in çok uzun zamandan beri aradığı kuramsal altyapıyı sunabileceğine inanmaktayım.

Kaynakça

- Budd, J. M. (2002). Jessa Shera, Sociologist of Knowledge? *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 72(4), 423-440.
- Dilek-Kayaoğlu, H. (2017). Kütüphane Biliminden Enformasyon Bilimlerine: İnceleme Alanın/Bilim Dalının Adlandırma ve Tanımlama Sorunu In B. Yılmaz (Ed.), *Bilgi ve Belge Yönetimi Kuramsal Yaklaşımlar* (pp. 125-178).
- Floridi, L. (2002). On defining library and information science as applied philosophy of information. *Social Epistemology*, 16(1), 37-49. doi:10.1080/02691720210132789
- Furner, J. (2004). "A Brilliant Mind": Margaret Egan and Social Epistemology. *Library Trends*, 52(4), 792.
- Goldman, A. I. (1999). *Knowledge in a Social World*. Oxford, UNITED KINGDOM: Oxford University Press, UK.
- Goldman, A. I. (2001). Social epistemology. . from Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2001/entries/epistemology-social/>
- Goldman, A. I. (2019). Social epistemology–Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/epistemology-social/#WhatSociEpis>
- Margaret, E. E., & Shera, J. H. (1952). Foundations of a Theory of Bibliography. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 22(2), 125-137.
- Özgür, K. (2000). Relationship Between Epistemology and Information Services in the Transformation of Theoretical Knowledge to Social Knowledge Kuramsal Bilginin Oluşumu ve Toplumsal Bilgiye Dönüşümünde Epistemoloji Bilgi Hizmetleri İlişkisi I. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(4), 386- 411.
- Özlem, D. a. (1995). *Felsefe ve doğa bilimleri*. İzmir: İzmir Kitaplığı.
- Pressley, L. J. R. J. (2006). Social Epistemology in Library and information science. 25, 2011.
- Schmitt, F. F., & Scholz, O. R. (2010). Introduction: The History of Social Epistemology. *Episteme*, 7(1), 1-6. doi:10.3366/E174236000900077X
- Shera, J. H. (1961). What is librarianship. *Louisiana Library Association Bulletin*, 24(96), 167.
- Shera, J. H. (1968). An epistemological foundation for library science. *FRONTIERS OF LIBRARIANSHIP-*

SYRACUSE UNIVERSITY (8), 7-&.

- Shera, J. H. (1972). *The Foundations of Education for Librarianship*: Becker and Hayes. Shera, J. H. (1983). Librarianship and information science. In F. Machlup (Ed.), *The Study of Information: Interdisciplinary Messages* (pp. 379--388): Wiley.
- Wright, H. C. (1985). Shera as a Bridge between Librarianship and Information Science. *The Journal of Library History (1974-1987)*, 20(2), 137-156.
- Zandonade, T. (2004). Social epistemology from Jesse Shera to Steve Fuller. *Library Trends*, 52(4), 810.